

Баши́нський І.А.

Проблемні аспекти формування податкової культури в Україні

Баши́нський Ігор Анатолійович, аспірант кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонський національний технічний університет, м. Херсон, Україна

Анотація. У статті розглянуто проблеми та встановлено причини, що гальмують процес розвитку високої податкової культури населення та виховання сумлінного платника податків. Визначено чинники, з якими пов'язаний низький рівень податкової культури в Україні.

Ключові слова: податки, податкова культура, платники податків, фіскальна служба

Вступ. Найважливішим елементом удосконалення економічних відносин між державою, з одного боку, а також господарськими суб'єктами і населенням, з іншого, виступає зміцнення податкової культури. Її стан визначається належним виконанням обов'язків щодо сплати податків і зборів, що формують основну частину бюджетів усіх рівнів.

Проблемі формування та підвищення податкової культури в Україні до останнього часу надавалося недостатньо уваги з боку держави і контролюючих органів. Лише останні роки Урядом України перед органами доходів і зборів поставлено завдання – збільшити надходження державного бюджету не за рахунок фіскального тиску, а за допомогою заходів, що стимулюватимуть економічну активність вітчизняного бізнесу. Серед таких заходів визначено п'ять пріоритетних, один з яких – формування нової податкової культури [1].

3 грудня 2012 року податкова та митна служби об'єднані в Міністерство доходів і зборів України. Проблематика формування податкової культури посідала важливе місце в комплексі заходів щодо виконання стратегічного плану розвитку Міністерства доходів і зборів України на 2013-2018 роки. Передбачалося докорінно змінити відношення суспільства до податкової служби, що мала перетворитися з фіскального органу на сервісну службу. Зі зміною влади в Україні 2014 року Міністерство доходів і зборів було реорганізовано в Державну фіскальну службу України. Чи справді відбудеться зміна моделі організації податкових відносин з клієнтоорієнтованої (сервісної) моделі на фіскально-контрольну (силову) модель – покаже час. Можливо, в умовах анексії Криму, проведення антитерористичної операції на сході України, що супроводжується спадом виробництва та зменшенням податкових надходжень до бюджету є раціональним у короткостроковій перспективі перейти від сервісної до силової моделі податкових відносин. Проте, у довгостроковій перспективі силова модель податкових відносин не сприяє формуванню високої податкової культури населення та вихованню сумлінного платника податків.

З метою визначення оптимальних шляхів розвитку високої податкової культури в суспільстві слід установити проблемні аспекти цього явища та проаналізувати причини її низького рівня в Україні. Світовий досвід у цьому сегменті державного управління свідчить про потребу визначення та однозначного розуміння чинників, з якими пов'язаний низький рівень податкової культури в Україні, вироблення єдиних науково обґрунтованих підходів до формування національної податкової культури з урахуванням еконо-

мічних, фінансових, демографічних та соціальних особливостей розвитку держави.

Короткий огляд публікацій з теми. Питання, пов'язані з дослідженням проблем формування податкової культури, у науковій літературі висвітлено в багатьох фахових виданнях і наукових статтях. Зокрема, особливої уваги заслуговують праці В. Андрущенко, З. Варналій, А. Василенко, В. Вишневського, Т. Воїнової, Я. Калустяна, О. Кирилова, О. Ковнір, А. Крисоватого, А. Лаврешова, П. Мельника, С. Оншинко, О. Павленко, В. Печуляка, В. Ручкіної, Л. Тарангул, Е. Ткаличевої, В. Ткачука, Ю. Клепикової-Чижової, В. Хар та ін. Однак, незважаючи на численні наукові розробки, проблема формування податкової культури не отримала системного розв'язання в Україні, а тому й надалі залишається актуальною.

Мета. Ми ставимо за мету в нашій статті дослідити проблеми і встановити причини, що гальмують процес розвитку високої податкової культури населення та виховання сумлінного платника податків в Україні. Визначити чинники, з якими пов'язаний її низький рівень.

Матеріали и методи. Для досягнення поставленої мети при розгляді предмета дослідження нами застосовувалися методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції, органічної єдності теорії та практики сучасної державної податкової політики. Системне застосування методів дозволило здійснити комплексний аналіз проблемних аспектів формування культури населення.

Головним завданням державної влади будь-якої країни є забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку для підвищення добробуту населення і зміцнення її потенціалу та забезпечення потреб майбутніх поколінь. Важливе місце серед цих завдань посідає формування та вдосконалення вітчизняної податкової культури, рівень розвитку якої характеризується не лише відсутністю партнерських взаємовідносин між платниками податків та контролюючими органами, а й існуванням між ними постійних і численних протистоянь та конфліктів.

Незважаючи на деякі позитивні зрушення, процес формування податкової культури в Україні стикається з багатьма проблемами, серед яких варто відзначити такі:

1. Незбалансована, невиважена і неефективна податкова та бюджетна політика держави, що характеризується для платників податків невідповідністю ціни державних послуг фактичному обсягу одержуваних суспільних благ.

На сьогодні критичним для України є те, що принципові рішення в сфері бюджетної та податкової політики досить часто ухвалюються під тиском політич-

них амбіцій, які не мають під собою економічного підґрунтя. Розробляючи бюджет уряд кожного року виявляє, що його доходів не вистачає для покриття запланованих витрат. Це пояснюється тим, що рівень уже взятих на себе державою зобов'язань несумісний з розміром державних доходів.

2. Податкова система України пов'язана з високими витратами для держави і для платників, а основний акцент у податковому адмініструванні робиться на фіскальній функції [2]. На відміну від країн ЄС податкова система України не є інструментом підвищення конкурентоспроможності держави, не сприяє зростанню економічної активності суб'єктів господарювання. Податкова система останніми роками не лише втратила динамізм якісного розвитку, а й продукувала ризики для економічної стабільності та безпеки, що, безумовно, сприяло формуванню антифіскальної поведінки суб'єктів оподаткування.

Українська податкова система за всі роки незалежності була однією з найбільш складних і найменш ефективних не тільки серед країн європейського регіону, а й у глобальному порівнянні. Це підтверджують міжнародні звіти та рейтинги. У рейтингу податкових систем Paying Taxes 2014, підготовленому Світовим банком, Україна посіла 164 місце зі 189 досліджуваних країн. Серед країн Європи та Центральної Азії у порівнянні з Україною найгірші показники мають лише Узбекистан (168 місце) та Таджикистан (178 місце) [3].

Існуюча податкова система унеможливує планування ведення бізнесу в Україні. Держава, підсилюючи податковий тиск, все частіше стикається з кризою надходжень податків до бюджетів, що не сприяє процесу формування податкової культури в Україні.

3. Недосконалість, складність, нестабільність і суперечливість податкового законодавства України, у результаті чого платники податків не завжди мають можливість безперервно ознайомлюватися з новими змінами в законодавстві і швидко реагувати на них [2]. Ухвалення Податкового кодексу вирішує названу проблему лише частково, так як незважаючи на зменшення кількості податків та зборів з 43 до 22 (наразі пропонується зменшити кількість податків до 9), у платників залишається чимало проблемних питань. Як свідчить практика, застосування Податкового кодексу, окремі його статті потребують дальшого вдосконалення або перегляду.

4. Значний часовий розрив між виникненням проблем бізнесу та нормативним реагуванням на них органами, відповідальними за податкову політику держави [6]. Водночас не припиняється ганебна практика внесення системних коригувань до тексту Податкового кодексу України без обговорення з учасниками ринків.

5. Високі податки, що підривають зацікавленість платників податків у господарській діяльності. Загальне податкове навантаження на прибуток підприємства складає 38 відсотків: фактично з валового прибутку підприємство має сплатити 20 відсотків ПДВ та 18 відсотків податку на прибуток. Висока ставка ПДВ стимулює приватний інтерес до отримання незаконних бюджетних відшкодувань, побудови відповідних схем (уключаючи конвертаційні центри, створення за кордоном фіктивних підприємств, "відкати" та хабарі). Податкове навантаження на фонд оплати праці складає

в середньому 93 відсотки: для виплати 1 грн. заробітної плати підприємство має заплатити в бюджет 0,93 грн. при цьому таке співвідношення не змінюється залежно від розміру заробітної плати працівника [4].

Оподаткування реального сектору економіки надто обтяжливе. Воно пригнічує процеси економічного відтворення, а підприємство може працювати рентабельно, як правило, лише за умови приховування своїх доходів та ухилення від оподаткування. Надмірне податкове навантаження призводить до таких негативних наслідків, як зниження ділової активності суб'єктів господарювання, "тінізація" економіки, відтік національних капіталів за кордон. Надмірний рівень оподаткування сповільнює зростання валового внутрішнього продукту та є однією з причин виникнення таких кризових явищ у суспільстві, як соціальна напруженість та загальне зубожіння населення. Для платників податків, які не мають пільг і виконують свої платіжні зобов'язання, податковий тиск є вдвічі більшим. Усі останні зміни в податковому законодавстві були спрямовані лише на те, як змусити легальний бізнес сплачувати ще більше, не було жодних змін для створення передумов легалізації бізнесу. Українська система оподаткування побудована таким чином, що чим більше підприємство виробляє – тим більше воно сплачує податків. Тобто чим ефективніше підприємство працює, виробляє додаткової вартості – тим більше воно повинно сплатити до бюджету. Відповідно менш ефективні, збиткові підприємства можуть взагалі нічого не платити [4].

6. Відсутність соціальної справедливості в оподаткуванні. Бідні громадяни в Україні сплачують у 50 разів більше податків, ніж багаті громадяни (у перерахунку на гривню доходу), що становить загрозу національній безпеці держави та соціальній стабільності. Існує значна податкова дискримінація працюючих громадян: трудові доходи у вигляді заробітної плати оподатковуються за ставками щонайменше втричі вищими ніж доходи від нетрудової діяльності (дивіденди, відсотки за депозитними вкладками, прибутки від продажу рухомого та нерухомого майна та ін.). Та частина населення, яка працює в легальному секторі економіки, фактично утримує всіх пенсіонерів та людей, які потребують соціальної допомоги. Громадяни, які працюють у тіньовому секторі, не роблять жодного вкладу в соціальну сферу країни, а також у своє майбутнє соціальне забезпечення. Такі громадяни отримують заробітну плату "у конвертах", вищу ніж ті люди, із заробітної плати яких проводяться всі належні відрахування. З настанням пенсійного віку людина, яка не зробила жодного вкладу в своє соціальне забезпечення (не має значення – свідомо чи ні), звернеться за пенсійним забезпеченням, мінімальний рівень якого держава зобов'язана надати для кожного громадянина. Така соціальна несправедливість призводить до постійного дефіциту бюджету Пенсійного фонду [4].

7. Процес глобалізації, зниження або усунення протекціоністських бар'єрів як причина зростання конкуренції фірм і внаслідок цього – постійний пошук господарськими суб'єктами способів мінімізації податкових платежів [2]. На ринку залишаються ті, у кого мінімальні витрати. Тому, щоб вижити, підприємства вимушені мінімізувати податки. Заощаджуючи, ці

підприємства перекладають податковий тягар на менш мобільних платників податків. Якщо підприємство більше платитиме податки, у світі глобальної конкуренції воно швидше втратить ринкову нішу. У цьому випадку не допоможуть ні заклики до соціальної відповідальності, ні міркування про те, що сплачені податки підуть на освіту, охорону здоров'я, ні соціальна реклама.

8. Значний вплив державних контролюючих органів на діяльність підприємств. Фіскальні органи стають учасниками роботи підприємства та планування його діяльності. Вони безпосередньо втручаються в діяльність підприємства через свої повноваження контролю його витрат. Ця проблема, пов'язана із значним впливом на податкові відносини суб'єктивних чинників, монополізму держави в галузі оподаткування та надання суспільних благ.

9. Стрімкий розвиток "тіньової" економіки, "офшоризація" діяльності підприємств. За результатами міжнародних досліджень, рівень податкової сумлінності перебуває в зворотній залежності від розмірів тіньової економіки. Лише 2013 року тіньовий обіг коштів в Україні становив 280 млрд. грн., що перевищує річні податкові надходження [5].

10. Проблема взаємної соціальної відповідальності громадянина, бізнесу і держави. Держава виконує всі соціальні програми, піклується про підвищення добробуту населення, відповідає перед громадянами, створює умови для розвитку підприємництва, а громадяни в свою чергу, своєчасно і повним обсягом сплачують податки. Водночас сьогодні це залишається лише мрією.

11. Відсутність прозорості і зрозумілої для кожного платника податків інформації про напрямки та ефективність використання сплачених податків та зборів. Бюджет України залишається далеким від прозорості для пересічних громадян, що породжує недовіру і дає підстави для ухилення від сплати податків. Такі справи з прозорістю інформації дають негативні результати – підприємці, сплачуючи податки, не отримують від держави адекватних послуг і благ, тому вважають державну систему розподілу суспільних благ несправедливою, не довіряють державі, і отже, як результат, для поновлення своїх витрат ("збитків") намагаються будь-якими шляхами уникнути або мінімізувати оподаткування, навіть якщо раніше вони це ніколи не робили.

12. Недовіра значної частини населення до держави, державних установ і фіскальних органів зокрема, відсутність між ними реального діалогу і компромісу [2]. Рекламно-інформаційні заходи під гаслами "Заплати податки і спи спокійно" виявилися малоефективними внаслідок недовіри населення до органів державної влади. Ці акції успішні лише в тому разі, якщо держава здатна забезпечити стабільність податкової системи, жорсткість контролю за сплатою податків, а також, що важливе, власну соціально відповідальну поведінку (включаючи дотримання законів державними службовцями) [6].

13. Негативне ставлення більшості населення до сплати податків, достатньо низький рівень переконання в платників в потребі сплати податків та відсутність моральної відповідальності за ухилення від оподаткування або його "мінімізацію", акцент тільки

на особистий, а не суспільний прибуток абсолютної більшості громадян. Ставлення платників податків до сплати податків завжди було неоднозначним. З одного боку, податки носять об'єктивний характер, їх потреба зумовлена існуванням держави; з іншого боку, податки являють собою вилучення частини доходу, і тому часто негативно сприймаються населенням.

14. Масштабні ухилення від сплати податку на доходи фізичних осіб як з боку роботодавців, так і найманих працівників ("зарплати у конвертах"), а також неправдиве складання податкових декларацій про отримані доходи [2]. Проблема легалізації заробітної плати сьогодні визначена Урядом як першочергова. Її вирішення залежить від створення розумної, справедливої системи оподаткування фонду оплати праці. Не менш важливий аспект – це низька податкова культура роботодавців та правова освіта найманих працівників, які погоджуються на зарплату "в конверті";

15. Наявним є "слабкий зв'язок" між державою і платником податків. Недостатньо уваги надається дотриманню прав платників податків та виконанню державою покладених на неї функцій відповідно до чинного законодавства [7]. На практиці мають місце численні факти порушення прав платників податків: на інформацію, на захист, на оскарження дій та рішень посадових осіб податкових органів, на конфіденційність.

16. Недостатня просвітницька робота з майбутніми платниками податків щодо формування високої податкової культури. Однією з причин приховування доходів та ухилення від сплати податків є етично-психологічний стан окремих платників податків, що характеризується негативним відношенням до чинної системи оподаткування. Таке ставлення деякою мірою пояснюється низьким рівнем їхньої податкової культури. У разі відсутності з боку держави пропаганди податкової сумлінності молодь, спілкуючись з такою категорією незаконослухняних платників, робить висновок про те, що податки – це зло. Практика свідчить, що не можна виховати сумлінного платника податків, якщо не показувати прикладів чіткого і правильного застосування податкового законодавства.

17. Відсутність основ податкової грамотності серед населення. Недостатні інформування, консультування громадян, рекламно-інформаційні заходи, використання каналів ЗМІ. На сьогодні зазначену роботу зосереджена лише в фіскальній службі. Проте, зусиль лише контролюючих органів у напрямку підвищення податкової культури недостатньо, проблема полягає в нестачі подібних заходів загальнодержавного рівня і масштабі. Тому найбільше правопорушень у сфері оподаткування виявлено не з навмисних мотивів платників, а саме через недостатню їхню поінформованість про нові чи ймовірні зміни в чинному законодавстві країни [8].

18. Непрофесіоналізм, нездатність окремих податківців налагоджувати партнерські відносини з платниками податків, працювати з ними в тандемі, допомагати їм порадою, бути консультантом і водночас контролером [2].

19. Контролюючі органи в сфері оподаткування в своїй роботі не надають належної уваги методам, спрямованим на розвиток та формування в платників

податкової свідомості, орієнтованої на добровільну сплату податків [2]. Взаємовідносини платників та фіскальних органів характеризуються однобокістю, що розрахована на примусове адміністрування податків. Окремі посадовці помилково вважають, що вони мають єдине важливе завдання – збирання податків, яке виправдовує всі засоби.

20. Непрестижність роботи в фіскальних органах регіонального рівня (державних податкових інспекціях), низька соціальна мотивація, велика плінність кадрів гальмують ефективну діяльність як самих інспекцій, так і податкової системи в цілому [2].

21. Наявність непоодиноких фактів корупційних діянь і зловживань своїм службовим становищем посадовими особами державних структур, у тому числі фіскальних органів та неналежного виконання професійних обов'язків, що дискредитують державу і фіскальну службу [2]. Відсутність демонстративних прикладів покарання чиновників згідно з нормами, що передбачають відповідальність за їхні неправомірні рішення чи бездіяльність.

Досліджуючи проблеми, з якими стикається процес формування і розвитку податкової культури, не можна не відзначити одну з найактуальніших. Громадяни України ще не до кінця приймають фундаментальні і загальноприйняті в ринковому суспільстві політичні цінності, наприклад, такі що податки – це не просто обов'язок, а почесний обов'язок, оскільки сумлінне виконання обов'язку платника податків кожним громадянином є запорукою зміцнення державності та економічною передумовою формування громадянського суспільства в країні. Ментальність українця ще не дозволяє говорити йому від імені платника податків. В Україні несплата податків практично не впливає на імідж, ділову репутацію платника. Населення вважає чинну систему оподаткування доходів та розподілу видатків економічно необгрунтованою та соціально несправедливою. Переважна більшість платників вважає нинішню податкову систему неефективною і не очікує поліпшення умов для розвитку підприємництва в найближчій перспективі.

В Україні більшість громадян з об'єктивних чинників (фінансова криза, погіршення економічного становища, скорочення підприємств і працівників, збільшення безробіття, зменшення реального рівня заробітної плати, значне зростання цін на товари і послуги) та суб'єктивних причин (недовіра до держави та її установ, недостатня правова та економічна грамотність, байдужість до майбутнього) досить лояльно відноситься до такого явища, як отримання "чорної" заробітної плати та остаточно не усвідомлює її негативні наслідки в майбутньому. Складається хибне коло: чим менше офіційна зарплата – чим менше відрахування податків до бюджетів, чим нижче рівень життя людини – тим не охочіше вона сплачує податки з економічних міркувань. Чим більша недовіра громадян до влади, чим більше розшарування доходів населення – тим менше податків сплачується громадянами, які вважають себе бідними з морально-етичних міркувань. Розуміння своєчасного і повного виконання податкових зобов'язань перед державою навряд чи можливе за умов фіскального пресингу. Розірвати це хибне коло дуже важко, якщо Україна буде залишати-

ся демократичною, соціальною та правовою державою лише декларативно, на папері.

Результати та їх обговорення. Отже, аналізуючи проблемні аспекти формування податкової культури вітчизняних платників податків, слід наголосити, що її низький рівень пов'язаний з чинниками, які можна умовно об'єднати в чотири групи: чинники економічного, соціального, організаційно-управлінського та нормативно-правового характеру.

Чинники економічного характеру пов'язані з прорахунками в податковій та бюджетній політиці, недосконалою податковою системою, дефіцитом бюджету, високим рівнем податкового навантаження суб'єктів господарювання, кризою платежів, інфляційними процесами, зниженням платоспроможності населення, погіршенням фінансового стану суб'єктів господарювання, діяльністю суб'єктів, що ведуть незареєстровану належним чином господарську діяльність, функціонуванням суб'єктів, які мають ознаки фіктивності та інші.

Соціальні чинники визначені диспропорцією в розподілі доходів серед населення, значним рівнем споживчих витрат, невисоким рівнем зайнятості громадян, низьким рівнем податкової свідомості населення та довіри до державних органів влади. До чинників організаційно-управлінського характеру відносять: недосконалість системи податкового контролю за діяльністю платників податків; недостатній рівень юридичної, економічної та психологічної підготовки працівників фіскальної служби, низька соціальна мотивація, велика плінність кадрів у податкових інспекціях, недостатня захищеність від фізичного та економічного тиску тощо. Чинники нормативно-правового характеру до останнього часу також не сприяли підвищенню податкової культури в суспільстві. Упродовж двадцяти років незалежності українське податкове законодавство відзначалося системністю та високим рівнем нестабільності. До моменту ухвалення Податкового кодексу діяльність у сфері оподаткування регулювалася значною кількістю нормативно-правових актів. Суттєвим недоліком були розбіжності та суперечності в чинному законодавстві, надто висока об'ємність, а також його невідповідність економічним і соціальним реаліям. Законотворча діяльність у цьому напрямку також не відрізнялася системним підходом.

Низький рівень податкової культури, податковий та правовий нігілізм, недосконалість правової бази, дефективність сформованих у суспільстві соціальних відносин та інші причини зумовлюють небажання повної або часткової сплати податку, що призводить до правопорушень або ухилення від сплати податків – учинення певних заходів, що суперечать загальноприйнятим, законодавчо встановленим нормам податкової поведінки [9]. Ці явища мали місце в Україні на початку 90-х років минулого століття, загострилися під час світової фінансової кризи 2008-2009 рр., не зникли сьогодні і тому потребують вирішення в найближчій перспективі. Запровадження на державному рівні програми дій щодо формування податкової культури населення та виховання нової генерації сумлінних платників податків дозволить нейтралізувати економічні, соціальні, організаційні і правові чинники зазначених проблем в Україні.

Висновки. Наявність комплексу зазначених проблем значно підірвало довіру громадян до дій владних інституцій і податкової політики держави зокрема. Відсутність системних, рішучих, дієвих і неформальних заходів для подолання зазначених проблем по-

тане гальмом на шляху задекларованих Президентом України соціально-економічних реформ і перетворення України на економічно розвинену і процвітаючу країну з високим рівнем податкової культури.

ЛІТЕРАТУРА (REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Офіційний веб-сайт Державної податкової служби України // Головна / Новини: [Е-ресурс]:
Official Website - State Tax Administration of Ukraine // Home// News / Available at:
<http://www.sts.gov.ua/media-tsentr/novini/56410.html>
2. Башинський І.А. Формування податкової культури в Україні // 36. наук. праць Херсонського національного технічного університету. - Вип.2 (5). - Херсон, 2011.- С.9-14.
Bashynskiy I.A. Formation of tax culture in Ukraine // Coll. sciences. works Kherson National Technical University. - V.2 (5). - Kherson, 2011.- S.9-14
3. Проект "Ведение бизнеса", Экономические данные [Е-ресурс]
The "Doing Business", Economic Data / Available at:
<http://russian.doingbusiness.org/rankings>
4. Офіційний веб-портал Верховної Ради України // Законотворчість / Законопроекти / Пояснювальна записка до проекту Закону України "Про внесення змін до Податкового кодексу України" № 4855 від 13.05.2014 [Е-ресурс]
Official web-portal of the Verkhovna Rada of Ukraine // Legislation / Bills / explanatory note to the draft Law of Ukraine "On Amendments to the Tax Code of Ukraine " № 4855 from 13.05.2014 / Available at:
http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=50880
5. Вісник Міністерства доходів і зборів України, травень 2014 року № 20, С.5
Bulletin of the Ministry of income and charges Ukraine, May 2014 number 20, p.5
6. Вісник Податкової служби України, жовтень 2011 року, № 37, С. 23.
Tax Service of Ukraine Herald, October 2011, № 37, p.23
7. Ручкіна В.М. Формування податкової культури в Україні та аналіз її складових частин // Економіка промисловості. - 2013.- № 1-2 (61-62) С.194-200.
Ruchkina V.M. Formation of tax culture in Ukraine and analysis of its components // Economy promyslovosti.- 2013.- № 1-2 (61-62) S.194-200.
8. Безпалько І.Р. Удосконалення взаємин платників податків із податковими органами. - Науковий вісник НЛТУ України. - 2009. - Вип. 19.2.
Bezpalko I.R. Improving relations between taxpayers and tax authorities. - Scientific Bulletin NLTU Ukraine. - 2009 - Vol. 19.2.
9. Іванов Ю.Б., Крисоватий А.І., Кізіма А.Я., Карпова В. В. // Податковий менеджмент // Навчальний посібник /Київ: Знання, 2008.- 525 с.: [Е-ресурс]
Ivanov Y.B., Krysovatyy A.I., Kizyma A.J., Karpov V. // Tax Management // Textbook/Kyiv - Znannya-, 2008.- 525 c.: [Online]:
<http://www.info-library.com.ua/books-text-9832.html>

Bashynskiy I.A. Problematic aspects of tax culture in Ukraine

Abstract. The article discusses the problems and the reasons for that hinder the development of high-tax culture and population education conscientious taxpayer. Defined determinant, which linked low level of tax culture in Ukraine.

Keywords: taxes, tax culture, taxpayer, fiscal service

Башинский И.А. Проблемные аспекты формирования налоговой культуры в Украине

Аннотация. В статье рассмотрены проблемы и установлены причины, которые тормозят процесс развития высокой налоговой культуры населения и воспитания добросовестного налогоплательщика. Определены факторы, с которыми связан низкий уровень налоговой культуры в Украине.

Ключевые слова: налоги, налоговая культура, налогоплательщики, фискальная служба